

การปรับวงดนตรีไทย

นัฐพงศ์ โสวัตร*

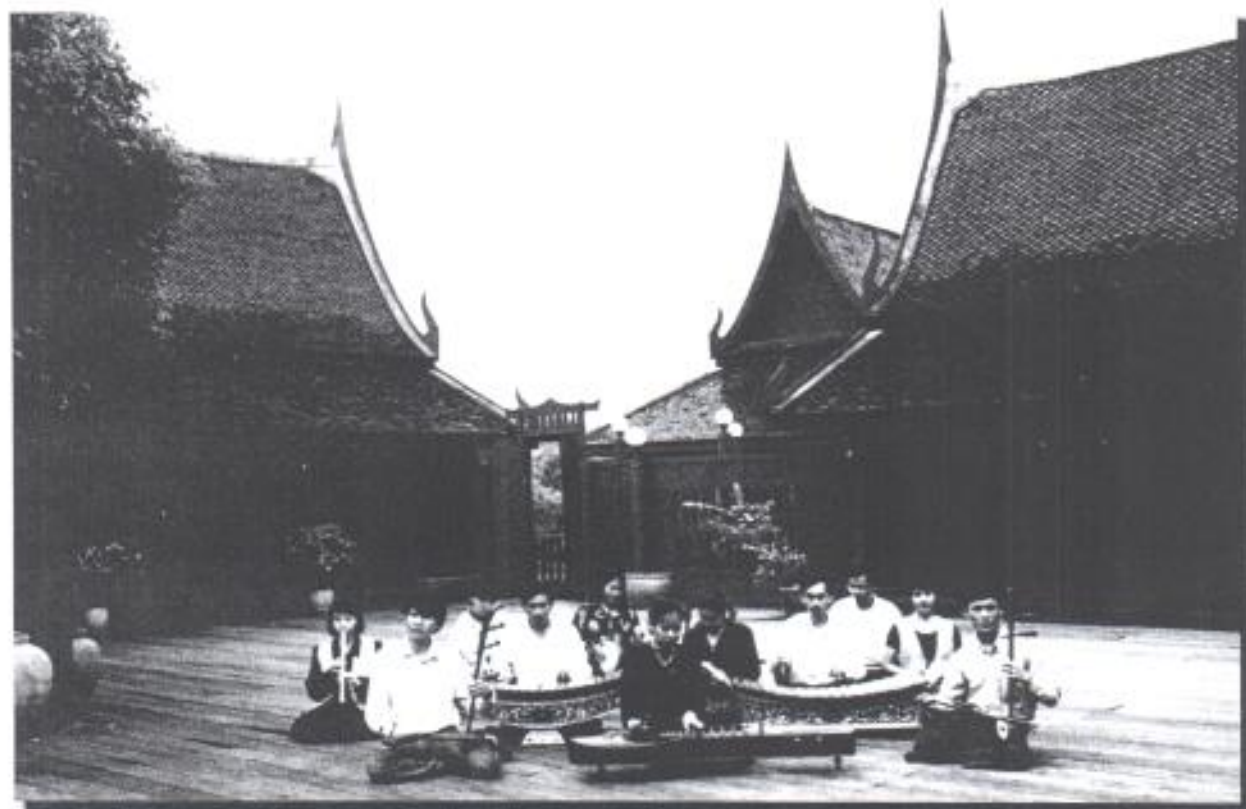
การปรับวงดนตรีไทย เป็นการปฏิบัติงานในวงดนตรีไทยวงหนึ่ง ๆ ที่มุ่งให้วงดนตรีวงนั้น ๆ มีคุณภาพในการบรรเลงดีขึ้น ลักษณะของการบรรเลงทุกส่วนในวงดำเนินไปอย่างสอดคล้องกลมกลืน เป็นไปตามความหมายและอารมณ์ของเพลง ตรงเป้าหมายของผู้ปรับวง ดังนั้นเพลงที่เกิดจากการบรรเลงรวบรวมวงซึ่งได้รับการปรับวงแล้ว จึงมีความไพเราะงดงามขึ้น แต่ความไพเราะงดงามจะสมบูรณ์หรือไม่นั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญที่มีคุณภาพและมีความพร้อม 5 ประการ คือ เครื่องดนตรี นักดนตรี เพลง ผู้ปรับวง และผู้สนับสนุน

เครื่องดนตรีไทยเป็นองค์ประกอบส่วนแรกของการบรรเลงรวมวง หากวงดนตรีมีเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพทั้งด้านรูปลักษณ์และเสียงแล้ว การบรรเลงรวมวงก็จะมีคุณภาพมากกว่าวงดนตรีที่ปราศจากเครื่องดนตรีที่ดีคุณภาพของเครื่องดนตรีจะต้องมีลักษณะสวยงามถูกต้องตามแบบแผนและประเพณีของวงดนตรีไทย เช่น ขนาดและสัดส่วนของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นต้องเป็นไปตามกำหนดที่โบราณจารย์วางไว้ ซึ่งผ่านกระบวนการทดลองด้วยภูมิปัญญาของวงดนตรีไทยที่นับเนื่องมานานหลายชั่วอายุคน จนได้มาตรฐานว่าสอดคล้องกับคุณภาพด้านเสียง คือ เสียงของเครื่องดนตรีทุกชิ้นต้องดังกังวานแจ่มใส ถูกต้องตามระบบเสียงดนตรีไทยที่ระหว่างเสียงต้องห่างกันหนึ่งเสียงเต็ม แต่ละเครื่องมือในวงประเภทเดียวกันต้องเทียบเสียงให้ตรงกัน ไม่เพี้ยนเสียง ถ้าขนาดและสัดส่วนไม่ได้มาตรฐาน เสียงก็จะไม่ได้คุณภาพด้วย นอกจากนี้ความสวยงามด้านสีต้นของเครื่องดนตรีก็จะเสริมให้น่าชม ดึงดูดใจให้น่าฟังด้วย

เมื่อมีเครื่องดนตรีแล้ว นักดนตรีและนักร้องต้องมีคุณภาพ จึงจะเกิดเสียงดนตรีที่ไพเราะได้ คุณสมบัติสำคัญของนักดนตรีไทยได้แก่ มีความรู้ในการบรรเลงและขับร้องเป็นอย่างดี เช่น รู้ว่าเพลงที่บรรเลงเป็นเพลงประเภทบังคับทางหรือดำเนินทำนอง ใช้หน้าทับอะไร อัตราขึ้นใด ความหมายและอารมณ์เพลงเป็นอย่างไร ทางเพลงอย่างไร เป็นต้น มีความสามารถในการประดิษฐ์เสียงบรรเลงหรือขับร้องได้จนถึงขั้นพร้อมที่จะรับการปรับวงได้ตามที่ผู้ปรับวงต้องการ นอกจากนี้นักดนตรีต้องมีความอดทน ขยันหมั่นเพียรฝึกฝนและฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ มีวินัยตรงต่อเวลาทั้งต่อตนเองและต่อหมู่คณะ คุณสมบัติเหล่านี้ของนักดนตรีไทยจะต้องสร้างและสั่งสมให้เกิดขึ้นให้พร้อมก่อนรับการปรับวง

องค์ประกอบส่วนที่สามของการปรับวงคือเพลงที่จะบรรเลงสำหรับการปรับวง ผู้จัดการบรรเลงหรือผู้ฝึกซ้อมจะต้องเตรียมเพลงให้พร้อมด้านทำนองหลัก การแปลทำนองเป็นทางเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น บทร้อง และ

* หัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

ทางขับร้อง แล้วจึงดำเนินการต่อเพลงและฝึกซ้อมเพลงนั้น ๆ ให้แม่นยำเป็นระยะเวลานานพอสมควรจนมั่นใจแล้ว จึงเชิญผู้ปรับวงมาปรับให้การบรรเลงเพลงนั้นไพเราะน่าฟังขึ้น

ผู้ปรับวงจะต้องมีความรู้และความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีทุกชิ้นเป็นอย่างดี หรือเรียกว่ามีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีทุกชิ้นเป็นอย่างดี หรือเรียกว่ามีความสามารถ “รอบวง” จะต้องปรับวงเพื่อให้ นักดนตรีทุกคนบรรเลงร่วมกันอย่างกลมกลืน สอดคล้อง และมีเป้าหมายเดียวกันคือความไพเราะที่ให้อารมณ์เพลง ผู้ปรับวงจึงต้อง “รู้จักเพลง รู้จักนักดนตรี รู้จักฟัง” และ “รู้จักออกแบบ” ในการจะปรับวงดนตรีวงหนึ่ง ๆ

การรู้จักเพลงของผู้ปรับวงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประเภท ความหมาย หน้าทับ และอัตราชั้นของเพลง ต้องมีความรู้ความสามารถบรรเลงทำนองหลักของเพลงนั้น ๆ และสามารถแปลทำนองหลักเป็นทำนองแปลของเครื่องดนตรีทุกชิ้นได้ เมื่อแปลทำนองแล้วจะต้องสามารถประดิษฐ์ตกแต่งเสียงให้ไพเราะตามอารมณ์เพลงได้ ผู้ปรับวงจะต้องเข้าใจความหมายของเพลงได้อย่างถ่องแท้

สามารถบอก อธิบาย และทำตัวอย่างให้นักดนตรี นักร้องทำตามได้ ตามศักยภาพของนักดนตรี และนักร้อง

การรู้จักนักดนตรี ของผู้ปรับวงหมายถึงรู้จักศักยภาพของนักดนตรีในวงดนตรีที่จะปรับว่าฝีมือแค่ไหน ความสามารถเพียงใด จุดเด่น จุดด้อย และข้อบกพร่องต่าง ๆ ของการบรรเลงได้ก็จะทำให้การบรรเลงนั้น ๆ มีคุณภาพขึ้นมาได้ ผู้ปรับวงจะต้องเน้นเรื่องความพร้อมเพรียงของนักดนตรี ในการเริ่มต้นบรรเลงต้องพร้อมกันทุกเสียงเสมือนเป็นสิ่งเดียวกัน บรรเลงต่อเนื่องกันไปอย่างมีแนวทำนองที่เรียบหรือ “แนวต้องเรียบ” จนถึงเสียงสุดท้ายที่บรรเลงต้องหยุดอย่างพร้อมเพรียงเช่นกัน

ขณะที่วงดนตรีบรรเลง ผู้ปรับวงจะต้องสังเกตปริมาณของเสียงที่เครื่องดนตรีทุกชิ้นบรรเลงว่าดังเท่า ๆ กันหรือไม่ โดยให้นักดนตรีทุกคนฟังเสียงของเครื่องดนตรีที่ใกล้หรือข้างเคียง หากได้ยินคนข้างเคียงบรรเลง แสดงว่าตนเองบรรเลงในปริมาณเสียงที่ไม่ดังเกินไปและพยายามให้นักดนตรี ทุกคนประดิษฐ์เสียงให้ไพเราะและดังชัดเจนถึงขนาดคมชัด เช่น ระนาดเอกต้องตีสะบัด สะเคาะ เสียงคู่แปดต้องตีสองมือดังพร้อมกันและเท่ากัน เป็นต้น

การบรรเลงสามชั่งและร้องรับต้องกลมกลืนกันทั้งปริมาณเสียงและแนวที่บรรเลง นักดนตรีทุกคนในวงต้องบรรเลงให้ถึงอารมณ์ของเพลง ตรงตามเป้าหมายของผู้ปรับวง ซึ่งผู้ปรับวงควรจะอธิบายให้นักดนตรีนักร้องมีความเข้าใจทุกส่วน ทุกท่อน ทุกวรรค ทุกประโยค เพื่อให้อารมณ์ให้สอดคล้องกับความหมายของท่วงทำนองเพลงในส่วนนั้น ๆ ผู้ปรับวงต้องกำหนดเป็นข้อตกลงให้เข้าใจกันระหว่างปรับวงกับนักดนตรีทุกคน มีภาษาท่าทางเป็นสื่อให้รู้ความหมายถึงอะไร นักดนตรี ทุกคนต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อกำหนดและสอดคล้องกันทุกคน

การรู้จักผู้ฟัง ผู้ปรับวงจะต้องศึกษาให้รู้เกี่ยวกับผู้ฟังว่าเป็นใคร วัยไหน และลักษณะโดยรวมเป็นอย่างไร การปรับวงก็ต้องให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่จะฟังดนตรี เช่น ถ้าเป็นการปรับวงเพื่อประกวด ก็ต้องศึกษาว่ากรรมการตัดสินเป็นผู้ฟังการปรับวงจึงต้องยึดหลักกติกา

คือความถูกต้องเป็นเกณฑ์ก่อนแล้วจึงปรับให้ไพเราะภายหลัง ผู้ปรับวงจะต้องรู้จักออกแบบการปรับวงให้เหมาะสมกับวงดนตรีแต่ละวง ซึ่งต้องดูภาพรวมของวงดนตรีนั้น ๆ ก่อน เปรียบเสมือนอาชีพนักออกแบบเครื่องแต่งกายจะต้องดูบุคลิกลักษณะของนางแบบหรือนายแบบก่อนจึงจะออกแบบให้เหมาะสมสำหรับบุคคลนั้น ๆ ผู้ปรับวงจึงต้องรู้จักเพลง รู้จักนักดนตรี และรู้จักผู้ฟังให้ดี จึงจะสามารถออกแบบการปรับวงได้

นอกจากองค์ประกอบสำคัญของการปรับวง คือ เครื่องดนตรี นักดนตรี เพลง และผู้ปรับวงแล้ว ผู้ปรับวงจะต้องมีผู้สนับสนุนในการดำเนินงานซึ่งได้แก่ผู้สนับสนุนงบประมาณ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง (เฉพาะนักดนตรีที่เป็นนักเรียน นักศึกษา) และสนับสนุนปัจจัยด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องประสานงานกันให้การดำเนินงานฝึกซ้อมและการปรับวงเป็นไปด้วยดี

ดังนั้นการปรับวงดนตรีไทยจึงเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน โดยย่อคือขั้นแรกต้องเลือกสรรเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพ นักดนตรีที่มีคุณภาพ และเพลงที่มีคุณภาพ ขั้นตอนที่สอง ให้นักดนตรีในวงทุกคนต้องแก้ไขจุดด้อยและเน้นจุดเด่น แล้วทำภาพรวมการบรรเลงให้ดีขึ้น ขั้นที่สาม ผู้ปรับวงต้องฝึกซ้อมให้นักดนตรี บรรเลงจุดเด่นของตนโดยทำซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ และหากแก้ไขข้อบกพร่องไม่ได้ ก็ให้สลับเปลี่ยนข้อบกพร่องหรือจุดด้อยเท่าที่ทำได้ และขั้นสุดท้ายผู้ปรับวงจะต้องมีความอดทน เสียสละมีความมั่นใจ และรู้จักแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า โดยเฉพาะพัฒนาความรู้ความสามารถในการบรรเลงของนักดนตรีในระดับ “หนูทำได้” เป็นระดับ “หนูทำเป็น”